

چالش‌های آموزش ترجمه عربی - فارسی در دانشگاه‌های ایران از نگاه استادان این حوزه

علی قربان باقری * دانشجوی دکتری مطالعات ترجمه عربی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مسعود فکری دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر سعی دارد با استفاده از روش پیمایشی و به کمک پرسشنامه به بررسی چالش‌های آموزش ترجمه در گروه‌های زبان و ادبیات عربی کشور بپردازد. از این رو، پرسشنامه‌ای در سه سطح عمومی، تخصصی و مبانی نظری ترجمه تهیه و با کمک نرم‌افزار SPSS به تجزیه و تحلیل آن پرداخته شد. جامعه آماری، ۱۸ نفر از استادان ترجمه دانشگاه‌های دولتی معتبر است که به صورت تصادفی انتخاب شدند. از مهم‌ترین نتایج حاصل، مشخص شدن اهمیت کلی تمامی عناوین بیان شده در پرسشنامه نزد مدرسان ترجمه است. همچنین مبانی ترجمه با اخذ میانگین ۴/۳۲ نسبت به موضوعات تخصصی ترجمه با میانگین ۴/۲۶ از اهمیت بیشتری نزد متخصصان این حوزه برخوردار است. یافته‌های پرسشنامه حاکی از آن است که درصد اندکی از جامعه آماری در حوزه ترجمه فعالیت داشته‌اند و بیشتر از روش‌های سنتی و معلم‌محور در تدریس استفاده می‌کنند و با ابزارهای نوین در آموزش ترجمه تقریباً ناآشنا هستند. از طریق آشنا کردن آنان با انواع متون موازی، معیار، الگو و ترغیب آنان به افزایش مطالعه انواع مختلف متون، استفاده از روش ترجمه گروهی و کارگاه‌محور، بالا بردن توان فراگیر برای دفاع از ترجمه خود، اصلاح و تصحیح ترجمه و آشناسازی فراگیران با ابزارهای نوین در تسریع فرآیند ترجمه از جمله استفاده از پیکره‌های زبانی و بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی اشاره کرد.

واژگان کلیدی: آموزش ترجمه عربی، مبانی نظری ترجمه، تخصص ترجمه.

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته مطالعات ترجمه عربی دانشگاه تهران است.

* نویسنده مسئول: ali.bagheri61@ut.ac.ir

مقدمه

در دنیای امروزی اهمیت نقش یک مترجم چیره‌دست در انتقال پیام بین زبان مبدأ و مقصد بر هیچ کس پوشیده نیست. این مهم، نظر به درهم تنیدگی فرهنگ، تمدن و تاریخ این مرز و بوم با جهان اسلام و عرب بسیار حائز اهمیت است. همچنین ثمربخشی و دستیابی به اهداف هر فعالیتی در مرحله نخست در گرو بررسی و حل آسیب‌ها و چالش‌های پیش روی آن است.

آموزش ترجمه به عنوان یکی از مقوله‌های یادگیری اکتسابی انسان، پدیده‌ای است که نیازمند اهتمام به اصول و راهکارهای یاددهی با بهره‌گیری از دانش و تخصص کارشناسان و نظریه‌پردازان و تلاش برای ایجاد بسترها و سازوکارهای روش‌مند و علمی برای تربیت افراد مستعد و توانمند در این حوزه است. ارتباطات عمیق فرهنگی و روابط سیاسی، اقتصادی، تجاری با جهان عرب و اسلام و وجود کشورهای عرب‌زبان در همسایگی کشور که ضرورت ارتباط با آن‌ها را از طریق آشنایی با زبان عربی و ترجمه به این زبان اقتضا می‌کند، ما را به توجه بیشتر به حوزه ترجمه و آموزش آن نیازمند می‌کند.

روند آموزش ترجمه عربی به فارسی و برعکس در دانشگاه‌های ایران با وجود تلاش‌های بسیار و مخلصانه اساتید و مدرسان این دو ماده درسی از ابتدای ایجاد رشته زبان و ادبیات عربی در دانشگاه‌های کشور تاکنون به دلایل مختلفی نتوانسته آنگونه که باید به تربیت مترجمان عربی براساس روش‌های علمی پردازد. حتی با ایجاد رشته مترجمی زبان عربی و مطالعات ترجمه عربی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، این مسأله همچنان باقیمانده است؛ مسأله‌ای که نیازمند آسیب‌شناسی و یافتن راه‌حلی پیشنهادی برای آن است و هدف اصلی این پژوهش از نگاه استادان گروه‌های عربی دانشگاه‌های کشور در این حوزه است. سؤالاتی که این پژوهش تلاش دارد به آن‌ها پاسخ دهد، عبارتند از:

- مهم‌ترین خصائص و ویژگی استادان ترجمه در گروه‌های عربی دانشگاه‌های کشور چیست؟

- مهم‌ترین چالش‌های تخصصی ترجمه از نگاه متخصصان این حوزه چیست؟

- اهم مؤلفه‌های مبانی نظری ترجمه از دید استادان این حوزه چیست؟

- راهکارهای پیشنهادی برای رفع چالش‌های آموزش ترجمه عربی به فارسی و برعکس در دانشگاه‌های کشور چیست؟

۱. پیشینه پژوهش

یافته‌های پژوهشگران این جستار درخصوص پیشینه این تحقیق گویای آن است که تاکنون پژوهشی که به بررسی چالش‌های آموزش ترجمه بین دو زبان فارسی و عربی از نگاه استادان پرداخته باشد، انجام نگرفته است. در ادامه به برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع اشاره خواهد شد.

۱-۱. شیوه تدریس ترجمه و راهکارهای آموزشی مناسب در حوزه زبان انگلیسی

مقاله «آموزش ترجمه، مشکلات و راهکارها» نوشته کوستانزا گردینگ سلس^۱ (۲۰۰۰) بر افزایش مهارت‌های چهارگانه برای ترجمه تأکید و مشکلات تدریس ترجمه را معرفی کرده و راهکارهایی ارائه داده است.

مقاله «آیا آموزش ترجمه امکان‌پذیر است؟» نوشته خالده حامد تسکام^۲ (۲۰۰۹) مسائل مربوط به برگزاری یک دوره ترجمه را مطرح می‌کند و بیشتر تمرکز وی بر برگزاری دوره‌های تربیت مترجم است.

نادر حقانی (۱۳۸۳) در مقاله «آموزش ترجمه: زبان آموزی یا مترجمی» به بیان سرفصل‌های آموزش مترجمی زبان آلمانی و مسائلی از جمله تغییر نگرش جدی به رشته مترجمی، بازنگری اصولی و کلی برنامه و واحدهای درسی آن و انتزاع این رشته از زیرمجموعه آموزش زبان به حوزه‌ای مستقل با واحدهای کاربردی به همراه تغییرات اساسی در ساختار و محتوای برنامه درسی پرداخته است.

۱-۲. شیوه تدریس ترجمه و راهکارهای آموزشی مناسب در حوزه زبان و ادبیات عربی

علیرضا نظری و سیداسماعیل قاسمی موسوی (۱۳۹۴) در مقاله «مسائل، مشکلات و راهکارهای تدریس ترجمه» پس از طرح مسائل نظری عمده، دو رویکرد کوتاه‌مدت و بلندمدت را برای اصلاح وضع تدریس ترجمه مطرح می‌کنند.

1- Gerding-Salas, C.

2- Tisgam, Kh. H.

رضا ناظمیان (۱۳۸۱ و ۱۳۸۶) در دو کتاب خود با عنوان‌های «روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی» و «فن ترجمه عربی به فارسی» به بیان اصول، روش‌ها، راهکارها، انواع و روش‌های ترجمه پرداخته و براساس تجربیات شخصی خود به بیان چالش‌ها و لغزشگاه‌های ترجمه و ارائه تمرین‌ها به فراگیران ترجمه برای بالا بردن توانش‌های ترجمه‌ای آنان پرداخته است. این دو اثر با وجود نقاط قوت به لحاظ شکلی و محتوایی، در زمینه آموزش مهارت ترجمه از روش و مدل خاصی پیروی نکرده است. یحیی معروف (۱۳۸۰) در کتاب «فن ترجمه» به بیان فن ترجمه از عربی به فارسی و برعکس پرداخته است. یکی از نقاط قوت کتاب، رسا و روان بودن و برخورداری از نظم منطقی و انسجام مطالب است.

منصوره زرین کوب (۱۳۳۸) در «روش نوین فن ترجمه» تلاش کرده چگونگی برابری برخی ساختارها و ساخت‌های دستوری زبان عربی هنگام ترجمه به فارسی را بیان کند. نویسنده در این اثر بیشتر به فن ترجمه توجه دارد تا آموزش ترجمه. عنایت‌الله فاتحی نژاد و سید بابک فرزانه (۱۳۷۸) در «آیین ترجمه» به بیان نکات عمومی فن ترجمه عربی پرداخته‌اند و از جمله نقاط ضعف آن، شاید روش مند نبودن است که از رویکردی خاص در امر آموزش پیروی نمی‌کند. همانگونه که ملاحظه شد تاکنون کتاب‌ها و مقالات فراوانی در حوزه فن ترجمه از عربی به فارسی و برعکس تدوین و نگارش شده است، اما مقوله آموزش ترجمه عربی و چالش‌ها و راهکارهای موجود در این زمینه کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

۲. جامعه آماری

در این پژوهش به منظور پاسخ به سؤالات مطرح شده به کمک روش پیمایشی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS، بهترین روش جمع‌آوری داده‌ها، تهیه پرسشنامه تشخیص داده شد. در ابتدای امر، پرسشنامه اولیه به منظور روایی در اختیار ۵ نفر از استادان حوزه ترجمه دانشگاه تهران قرار گرفت و پس از اعمال نقطه نظرات و تأیید نهایی به صورت تصادفی از طریق ارائه مستقیم و یا فضای مجازی در اختیار استادان ترجمه در سطح دانشگاه‌های معتبر کشور قرار گرفت. از مجموع ۳۵ پرسشنامه ارسال شده به استادان در نهایت پژوهشگران موفق به دریافت ۱۸ پرسشنامه تکمیل شده شدند.

۳. مبانی نظری پژوهش

فرآیند آموزش ترجمه شامل مجموعه‌ای از نظریات، روش‌ها و تکنیک‌های تدریس ترجمه است. به این معنا که این فرآیند به انتقال توانش‌های مشخص^۱ به فراگیر توجه دارد و ارتباط عمیقی با ماده‌ی درسی، شیوه‌ی آموزش، محتوای دروس و ترجمه و شیوه‌های فراگیری و روش‌های ارزشیابی دارد (محمدی ریاحی، ۲۰۰۹-۲۰۱۰). در این میان به نظر می‌رسد مبحث آموزش ترجمه از عربی به فارسی و برعکس نیازمند توجه بیشتر به نظریه‌ها^۲، شیوه‌های ترجمه و طرح‌های مشهور^۳ در زمینه آموزش کارآمد ترجمه باشد که از جمله این طرح‌ها می‌توان به طرح و برنامه آموزشی ویلس^۴، کیزر^۵، هورن^۶، کاترینا رایس^۷، محمد شاهین^۸ و... اشاره کرد که برای پرهیز از اطاله کلام به بیان جزئیات درباره آن‌ها خودداری می‌کنیم. با این حال، نظر به اهمیت توجه به شیوه‌های ترجمه در آموزش ترجمه در ذیل به اقتباس از خزاعی فر به برخی از این شیوه‌ها اشاره می‌کنیم (ر.ک. خزاعی فر، ۱۳۸۴).

۳-۱. روش‌های ترجمه

۳-۱-۱. روش صوری و پویا

دو اصطلاح صوری و پویا را ناید^۹ درباره ترجمه انجیل به کار برد در روش پویا^۱، ترجمه همان تأثیر متن اصلی بر مخاطب را پدید می‌آورد. در این روش، مترجم از واژه‌های

۱- برای مطالعه بیشتر درباره این توانش‌ها از جمله توانش زبانی، ارتباطی، انتقال، ابزاری و حرفه‌ای و جسمی و روحی به مبارکی (۱۳۹۲) به نقل از پیم (۲۰۰۳) رجوع کنید.

۲- برای مطالعه بیشتر درباره این نظریه‌ها از جمله نظریه زبانی، تفسیری، ساختاری، معنایی، کاربردی، هدف، تعادل و تأویل به مصطفی، حسام‌الدین (۲۰۱۱)، أسس وقواعد صنعة الترجمة، مصر، مكتبة المنارة الأزهرية رجوع شود.

۳- برای مطالعه بیشتر ساسی، أمال (۲۰۱۴)، طرق ومناهج تعليم الترجمة -مقاربة معرفیه-، رسالة دكتوراه، كلية الآداب واللغات والفنون، جامعة وهران، الجزائر رجوع شود.

4 -Wills, W.

5- Keiser, W.

6- Horn, S.F.

7- Reiss, K.

۸- استاد دانشگاه‌های سوریه و دانشگاه فیلادلفیا و الزيتونه اردن و مؤلف کتاب «نظریات الترجمة و تطبيقاتها فی تدریس الترجمة من العربية إلى الانجليزية وبالعکس» مكتبة دار الثقافة للنشر و التوزيع، عمان ۱۹۹۸.

9 -Nida, E.

10- Dynamic Equivalence

فرهنگی نامأنوس در زبان مقصد خودداری می‌کند. در ترجمهٔ صوری^۱، مترجم هم عبارت اصلی و هم محتوا را برمی‌گرداند و ویژگی‌های صوری متن اصلی را به زبان مقصد انتقال می‌دهد. روش صوری، بهترین روش برای ترجمهٔ متون دینی و متونی که مترجم مایل نیست شیوه بیان نویسنده را تغییر دهد به‌شمار می‌رود.

۳-۱-۲. روش ارتباطی و معنایی

دو اصطلاح روش ارتباطی^۲ و معنایی^۳ را پیترنیومارک^۴ به کار برده است. در روش ارتباطی، هدف مترجم ارتباط با خواننده است. در روش معنایی، مترجم، صورت متن اصلی را با در نظر گرفتن قواعد نحوی و معنایی زبان مقصد حفظ می‌کند. روش نوع دوم بیشتر در ترجمهٔ متون ادبی به کار می‌رود.

۳-۱-۳. روش آشکار و پنهان

دو روش آشکار و پنهان را جولیان هاوس^۵ به کار برده است. در روش پنهان^۶، ترجمه‌ای مدنظر است که اصیل جلوه کند. آگهی‌های تجاری و متون مطبوعاتی با این روش بهتر ترجمه می‌شوند. در روش آشکار^۷، زبان اصلی از اهمیت و جایگاه بالایی برخوردار است. این روش برای ترجمهٔ خطابه‌های مذهبی و سخنرانی‌های سیاسی و برخی متون ادبی بسیار مناسب است.

۳-۱-۴. روش آشنایی‌زدایی و بومی‌سازی

دو اصطلاح آشنایی‌زدایی و بومی‌سازی را ونوتی^۸ به کار برده است. در روش آشنایی‌زدایی^۹ مترجم عامدانه قراردادهای زبانی زبان مقصد را نقض می‌کند.

-
- 1- Formal Equivalence
 - 2- Communicative Method
 - 3- Semantic Method
 - 4- Newmark, P.
 - 5- House
 - 6- Covert Translation
 - 7- Overt Translation
 - 8- Venuti
 - 9- Foreignization

بومی‌سازی^۱ نقطهٔ مقابل آشنایی‌زدایی است و ونوتی دید مثبتی بدان ندارد؛ چراکه این روش را روشی متداول در جاهایی می‌داند که به فرهنگ خود به شدت تعصب دارند. در این روش، مترجم متنی را برای ترجمه انتخاب می‌کند تا بتواند آن را به سادگی بومی‌سازی کند.

۳-۱-۵. روش دخل و تصرف

روش دخل و تصرف را لوئیس^۲ توصیف کرده است. در این روش، ترجمه مبتنی بر تفسیر است و در آن به ناچار قبض و بسط صورت می‌گیرد. در این روش، مترجم سعی می‌کند آنچه را در ترجمه از بین می‌رود به نحوی جبران کند.

۳-۱-۶. روش محض و انتقال

کاترینا رایس دو روش ترجمه را می‌پذیرد؛ یکی محض که در آن، مخاطب یا نقش متن در مقصد عوض نمی‌شود و متن، بدون توضیح یا پانویس و انواع تغییر بیان از زبانی ساده و قابل فهم برخوردار نمی‌شود. در روش انتقال، مترجم از مرزها و محدودیت‌های زبانی و فرهنگی فراتر می‌رود تا بتواند ترجمه‌ای ارائه کند که در فرهنگ مقصد، نقشی مشابه نفس متن اصلی در فرهنگ مبدأ داشته باشد.

۳-۲. روش‌های آموزش ترجمه

منظور از روش آموزش^۳، مجموعه اقداماتی است که مدرس انجام می‌دهد و آثار آن در نتایج فعالیت‌های فراگیران آشکار می‌شود. به عبارت دیگر، روش آموزش مجموعه اقداماتی است که معلم هنگام فرآیند آموزش به شکل مرتب و منظم برای تحقق اهداف از پیش تعیین شده آموزشی انجام می‌دهد (ر.ک محمد السید، ۱۹۹۷). در امر آموزش ترجمه از گذشته تاکنون روش‌های مختلفی رواج داشته است که از جمله روش‌های سنتی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

1- Domestication
2- Lewis
3- Teaching Method

۳-۲-۱. انتقال از زبان خارجی به زبان مادری

روش انتقال از زبان خارجی به زبان مادری، تمرینی اسلوبی است که زبان خارجی را زبان مبدأ و زبان مادری را زبان مقصد فرض می‌کند. این روش، وسیله‌ای برای آزمون «فهم» زبان خارجی و «بیان» در زبان مادری است.

۳-۲-۲. انتقال از زبان مادری به زبان خارجی

در روش انتقال از زبان مادری به زبان خارجی، زبان مادری، زبان مبدأ و زبان خارجی، زبان مقصد است.

۳-۲-۳. ترجمه خلاصه‌نویسی شده

در روش ترجمه خلاصه‌نویسی شده، متن مبدأ را به زبان دیگر خلاصه می‌کند. در اینجا دو هدف مورد نظر است؛ یکی نگارش متنی به زبان خارجی (در صورتی که زبان مبدأ به زبان مادری باشد) و دیگری تمرین تکنیک خلاصه‌نویسی.

۳-۲-۴. روش نقد ترجمه

در اینجا، متن مبدأ و مقصد به فراگیر داده می‌شود، اما به وی گفته نمی‌شود که کدام یک اصل و کدام یک ترجمه است. بعد از آن از آن‌ها خواسته می‌شود تا هر دو متن را از منظر زبانی، ترکیبی و فرهنگی با هدف تشخیص متن اصلی از متن ترجمه مقایسه کنند.

۳-۲-۵. ترجمه تشریحی

روش ترجمه تشریحی شامل تمامی مواردی است که مدرس در آن از زبان مادری کمک می‌گیرد.

۳-۲-۶. آموزش محصول مدار^۱

در روش آموزش محصول مدار، مدرس شمار خطاها و نادرستی‌های آشکار معنایی، ناشی-گری‌های زبانی، گزینش خوب اصطلاح‌ها و رعایت سبک دانشجویان را ارزیابی می‌کند

1- Enseignement Oriente Produit

(دانیل ژیل، ۱۳۹۶). نقطه مقابل این روش‌های سنتی، روش نوین فرآیندمدار^۱ است که در آن به روند ترجمه، شیوه‌ها و فرآیندی که دانشجو درصدد آن است، توجه می‌شود.

۳-۲-۷. روش‌های نوین دیریو^۲ و الجواهری

از دیگر روش‌های نوین می‌توان به روش پژوهش مستند کریستین دیریو و روش آموزشی احمد الجوهری اشاره کرد. به اعتقاد دیریو، مدرس باید تمام تلاش خود را برای تغییر عادات نادرست فراگیر ترجمه اعم از شتاب‌زدگی در ترجمه و بازسازی متن اصلی که معمولاً آکنده از اصطلاحات و اطلاعات ناشناخته است به کار گیرد. وی همچنین بر ضرورت حضور فراگیر در بطن فرآیند ترجمه و آشنایی با فرآیندهای ذهنی انتقال مطالب تأکید دارد (ر.ک؛ دیریو، ۲۰۰۷). روش دیریو شامل محورهای ذیل است:

۱- رویکرد عمومی متن

۲- پژوهش مستند

۳- جست‌وجوی ویژه مصطلحات

در رویکرد عمومی متن به مسائلی از جمله خواندن متن، استخراج معنای کلی متن مبدأ به منظور تفکیک بندهای آن، بازسازی متن با هدف رهایی فراگیر از بند کلمات و انتقال حرفی متن مبدأ، بررسی ترجمه‌های پیشنهادی و نیز ارائه سؤال‌های مشخص از جانب معلم برای وادار ساختن فراگیر به تفکر منطقی و رهایی وی از متن اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد (همان: ۲۲۷-۲۲۶). در مرحله دوم روش دیریو، متن به موضوعاتی که بتوان آن‌ها را به شکل مناسب توسعه داد، تفکیک خواهد شد و در مرحله بعد، فراگیران پژوهش‌هایی را در قالب پیشنهادی مختصر درباره این موضوعات ارائه خواهند داد. در این مرحله، مدرس پژوهشی مستند با هدف منسجم ساختن پیشنهادها، توضیح برخی نکات، تکمیل لیست منابع و در صورت نیاز تصحیح خطاها و اشتباه‌ها انجام می‌دهد (همان: ۲۴۷-۲۴۶). در مرحله سوم، مدرس باید چگونگی رفع مشکل مربوط به اصطلاحات را تشریح کند. در این مرحله فراگیر تنها نباید به حفظ اصطلاح بسنده کند، بلکه باید کارت‌ها و فیش‌هایی دقیق و منسجم برای تدوین اصطلاحات تهیه کند.

1- Enseignement Oriente Processus

2- Christian, D.

الجوهری، روش آموزشی خود را بر پایه مجموعه‌ای از اقداماتی استوار می‌کند که باید بر بحث گروهی و حل مشکلات ترجمه‌ای متمرکز باشد. وی در مقوله بحث گروهی بر رشد روحیه کاوشگری، همکاری و اعتماد به نفس تأکید دارد (الجوهری، ۱۹۹۵).

۳-۳. ارزیابی و مدل‌های آن

ارزیابی ترجمه، یکی از روش‌های نقد به‌شمار می‌رود که به منظور تشخیص سطح کیفی متون کاربرد دارد. امروزه اهمیت مدل‌های ارزیابی ترجمه از جمله مدل فرهنگ‌محور نیومارک^۱، مدل متن‌محور کاترینا رایس، وینی - داربلنه^۲، آنتوان برمن^۳، هالیدی^۴ و حسن^۵، لادمیرال^۶، گارسس^۷ و...^{۱۱} در مقوله بررسی ترجمه و آموزش بر هیچ‌یک از صاحب‌نظران حوزه ترجمه پوشیده نیست؛ به‌خصوص در حوزه ترجمه از عربی به فارسی و آموزش آن که هنوز در مراحل ابتدایی بومی‌سازی این مدل‌ها قرار دارد. واقعیت آن است که مدل ارزیابی کیفیت ترجمه، دانشجو و مدرسان ترجمه را به معیارهای ترجمه و ارزیابی علاقه‌مند کرده و زمینه‌ای را مهیا می‌کند تا دانشجو خود را ارزیابی و عملکرد

۱- نیومارک در این مدل با ارائه یک دسته‌بندی پنج‌گانه از مقوله‌های فرهنگی شامل بوم‌شناسی، فرهنگ مادی، فرهنگ اجتماعی، آداب و رسوم و عادت سخن‌گفتن، ۱۷ روش را برای ترجمه عناصر فرهنگی معرفی می‌کند.

2- Vinay, J. P. and Darbelnet, J.

۳- این مدل دارای هفت مؤلفه وام‌گیری، ترجمه لغوی، گرت‌برداری، جابه‌جایی، تعدیل، تعادل و همانندسازی با محوریت زبان مقصد است.

۴- الگوی برمن در ارزیابی و نقد ترجمه، الگویی مبدأگرا بوده و به حفظ اصالت متن اصلی توجه دارد. از مهم‌ترین مقوله‌های این مدل می‌توان به گرایش‌های ریخت‌شکنانه منطقی‌سازی، آراسته‌سازی، اطناب، شفاف‌سازی، تخریب ریتم، و اسازی شبکه مفهومی، و اسازی شبکه بومی، همگون‌سازی و و اسازی الگوهای زبانی اشاره کرد.

5- Antoine, B.

۶- هالیدی، بنیان‌گذار و نظریه‌پرداز اصلی این مدل توجه ویژه‌ای به انسجام متن دارد. هالیدی در الگوی خویش، انسجام را در دو سطح ساختاری و غیرساختاری بررسی کرده است.

7- Halliday, M.A.K. and Hasan, R.

۸- این الگو، مقصدگرا است و از مهم‌ترین عناصر آن می‌توان به ابهام‌زدایی، ناهمگون‌سازی، افزودن‌سازی، انتقال، تفسیر حداقلی، چستی ترجمانی و خوانایی اشاره کرد.

9- Ladmiral, J.R.

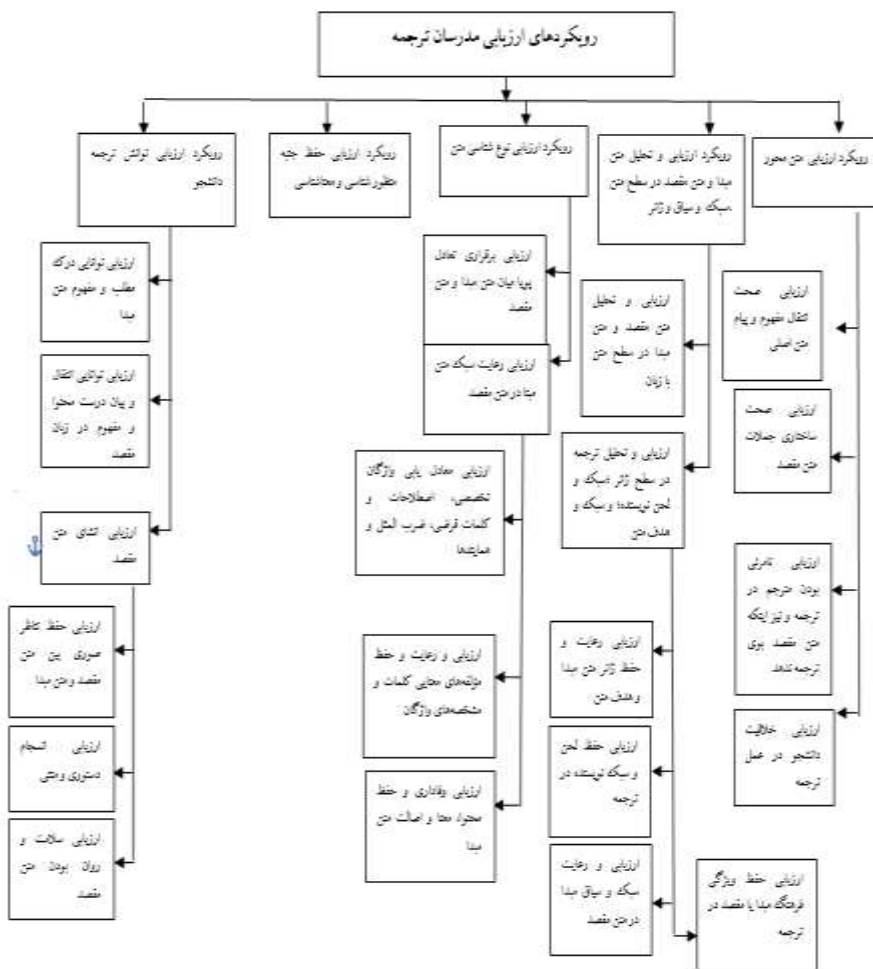
10- Garces, C.

۱۱- برای مطالعه بیشتر درباره این مدل‌ها به کتاب الگوهای ارزیابی ترجمه، تألیف شهریار نیازی و زینب قاسمی رجوع کنید.

دوستان و همکلاسی‌های خود را بررسی کند (ر.ک. سامیر و دیگران، ۱۳۹۳). همچنین آگاهی مدرسان ترجمه از معیار و رویکردهای ارزیابی، آن‌ها را قادر می‌کند تا کیفیت ترجمه دانشجویان را با معیارهای صحیح‌تر ارزیابی کنند و از اعمال سلیقه در ارزیابی خودداری کنند.

سامیر و دیگران (۱۳۹۳) این ارزشیابی را به طور کامل در چارچوب نمودار (۱) شرح می‌دهند.

نمودار ۱. رویکردهای ارزیابی مدرسان ترجمه

۴. یافته‌های پژوهش

پس از بررسی شیوه‌های ترجمه و آموزش آن و معرفی مختصر نظریه‌ها و طرح‌های آموزش ترجمه و مدل‌های ارزیابی، اکنون به بررسی دیدگاه استادان متخصص درباره نقش و جایگاه این مسائل در حوزه ترجمه می‌پردازیم. البته قبل از آن با طرح پرسش‌های عمومی به شناختی از جامعه آماری خواهیم پرداخت.

۴-۱. خصائص و ویژگی‌های استادان ترجمه

قبل از پرداختن به موضوعات تخصصی ترجمه، شناسایی متخصصان این حوزه که در دانشگاه‌های کشور مشغول به امر آموزش هستند، حائز اهمیت است. از این رو، در بخش اول سؤالات پرسشنامه به شناسایی خصائص و ویژگی‌های استادان ترجمه عربی پرداخته شد. در جدول (۱)، ویژگی‌های عمومی استادان دروس ترجمه ارائه شده است.

براساس اطلاعات جدول (۱) به وضوح پیدا است که اکثریت مدرسان حوزه ترجمه مرد هستند. بیشتر این افراد از زبان مادری فارسی برخوردارند، زبان دوم را به صورت آکادمیک فرا گرفته‌اند و دارای مدرک دکتری در رشته زبان و ادبیات عرب‌اند نه مطالعات ترجمه. به طور کلی می‌توان گفت ترجمه از عربی به فارسی در ایرن تجربی بوده و با تلاش برخی از استادان ترجمه این گرایش اخیراً گسترش یافته و برخی از استادان در این حوزه دست به تألیف زدند و باعث مطرح شدن ترجمه عربی در کشور شدند. بیشتر تحقیقات و پژوهش‌های آنان نیز در حوزه زبان و ادبیات عرب بوده و در آن حوزه، تدریس می‌کنند. در مجموع می‌توان گفت درصدی جزئی از جامعه آماری در حوزه ترجمه فعالیت داشته‌اند و بیشتر با روش‌های سنتی به ترجمه می‌پردازند؛ این در حالی است که خوشبختانه ترجمه در پنج سال اخیر در کشور گسترش یافته و مترجمان دانش‌آموخته گروه‌های عربی در صداوسیما، خبرگزاری‌ها و مطبوعات مشغول کار شده‌اند و این مسیر رو به پیشرفت است.

جدول ۱. ویژگی‌های عمومی استادان دروس ترجمه

شرح	مولفه عمومی استادان ترجمه
جنس	۶۶۷ درصد از جامعه آماری را آقایان و ۳۳/۳ درصد آن را بانوان تشکیل داده‌اند.
زبان مادری	زبان مادری ۷۷/۷۸ درصد، زبان فارسی و ۲۲/۲ درصد، زبان عربی است.
نحوه فراگیری زبان دوم	۷۲/۲۲ درصد زبان دوم را آکادمیک، ۱۶/۶۶ درصد در کشور زبان مربوطه و ۱۱/۱۱ درصد ترکیبی از آموزش آکادمیک و زندگی در کشور زبان دوم فرا گرفته‌اند.
میزان تحصیلات	با توجه به تدریس دانشگاهی، استادان از میزان تحصیلی دکتری بهره‌مند باشند و فقط یک نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد بود.
ارتباط رشته تحصیلی با حوزه ترجمه	رشته تحصیلی ۸۷/۸۸ درصد از استادان زبان و ادبیات عرب بود و ۱۱/۱۲ درصد دیگر غیرمرتبط بود.
مشارکت در دوره آموزش ترجمه	اکثریت استادان حداقل یک بار در دوره‌های آموزش مرتبط با ترجمه مشارکت داشته‌اند و فقط یک نفر از آنان مشارکت نکرده است.
رشته تحصیلی مقطع کارشناسی	رشته تحصیلی ۸۳/۳۳ درصد در مقطع کارشناسی، زبان و ادبیات عرب بوده و ۱۶/۷۷ درصد غیر از آن بود.
گرایش تحصیلی مقطع ارشد	گرایش تحصیلی ۲۷/۷۷ درصد در مقطع کارشناسی ارشد، مترجمی زبان عربی و ۷۲/۲۲ درصد در حوزه ادبیات و زبان عرب بوده است.
گرایش تحصیلی مقطع دکتری	گرایش تحصیلی مقطع دکتری ۵/۵۵ درصد (یک نفر) مترجمی زبان عربی و ۹۴/۴۵ درصد غیر از ترجمه بوده است.
ارتباط پایان‌نامه کارشناسی ارشد با حوزه ترجمه	موضوع پایان‌نامه کارشناسی ارشد ۱۱/۱۲ درصد در حوزه ترجمه زبان عربی و ۸۸/۸۸ درصد دیگر غیرمرتبط بوده است.
ارتباط پایان‌نامه دکتری با حوزه ترجمه	موضوع پایان‌نامه دکتری فقط ۵/۵۵ درصد (یک نفر) در حوزه مطالعات ترجمه بوده و ۹۴/۴۴ درصد دیگر بیشتر در حوزه زبان و ادبیات است.
انجام تحقیقات و پژوهش‌ها در حوزه ترجمه	۲۲/۲ درصد تحقیقات و پژوهش‌ها در حوزه ترجمه و ۷۷/۸ درصد در حوزه‌های دیگری است.
اشتغال به تدریس فقط در حوزه ترجمه	۲ نفر (۱۱/۱۲ درصد) فقط در حوزه ترجمه، تدریس می‌کنند و ۸۷/۸۸ درصد دیگر در حوزه‌های دیگری تدریس دارند.
آشنایی با روش‌های کارآمد ترجمه	۱۱/۱ درصد از استادان اذعان داشته‌اند با روش‌های کارآمد ترجمه آشنایی دارند.
استفاده از ابزارهای ترجمه	فقط ۱۶/۶۶ درصد اذعان کرده‌اند که با ابزارهای ترجمه از جمله اپلیکیشن‌ها، پیام‌رسان‌های اجتماعی و پیکره‌های زبانی ^۱ آشنایی دارند.

منبع: یافته‌های پژوهش

۱- پیکره‌های زبانی و نرم‌افزارهای پردازش آن‌ها، ابزاری قدرتمند برای مطالعه ماهیت ترجمه در اختیار مدرسان ترجمه، ترجمه‌آموزان و صاحب‌نظران ترجمه قرار می‌دهد. این بدان جهت است که اطلاعات موجود در پیکره‌ها بسیار جامع‌تر از اطلاعات موجود در واژه‌نامه‌ها و کتاب‌های درسی است.

۴-۲. مباحث تخصصی ترجمه

جهت بررسی موضوعات تخصصی ترجمه و دریافت نقطه نظرات کارشناسی متخصصان این امر، بخش دوم پرسشنامه به این موضوع اختصاص داده شد و از جامعه آماری خواسته شد تا موافقت یا عدم موافقت خود را اعلام کنند. بندهای این قسمت از پرسشنامه که براساس مدل لیکرت^۱ در پنج مقیاس کاملاً موافقم (۵)، موافقم (۴)، نظری ندارم (۳)، مخالفم (۲) و کاملاً مخالفم (۱) طراحی شده بود و شامل ۱۵ بند بود که نتایج آن در جدول (۲) ارائه شده است. بندهای این بخش از پرسشنامه به ترتیب زیر است:

- ۱- معمولاً مدرسان ترجمه از رویکردهای ارزیابی ترجمه غافل‌اند، از این رو، ارزیابی‌های تشخیصی، تکوینی و تراکمی همواره در کلاس‌های آموزش ترجمه باید مدنظر قرار گیرد.
- ۲- مدل‌های ارزیابی ترجمه از عربی به فارسی تبیین و بومی‌سازی نشده و تنها به کار بست برخی از این مدل‌ها در بررسی و نقد آثار ترجمه شده به صورت موردی بسنده شده است.
- ۳- آموزش ترجمه فقط به تحصیلات آکادمیک دانشگاه‌ها متکی نیست و باید مترجم در دنیای واقعی مشغول به ترجمه باشد.
- ۴- افزون بر تحصیلات دانشگاهی، مدرس ترجمه باید در کارگاه و دوره‌های آموزش ترجمه شرکت کند.
- ۵- مواد کمک درسی در حوزه ترجمه به ندرت در دانشگاه‌ها یافت می‌شود و از ابزارهای نوین از جمله کاربرد پیکره‌های زبانی مانند: پیکره‌های یکبار مصرف و موازی و تخصصی و مرجع استفاده نمی‌شود.^۲
- ۶- آموزش ترجمه زبان عربی در دانشگاه‌ها بیشتر به روش مستقیم استاد محور متکی است تا روش‌های نوین و فرآیندمحور ترجمه.
- ۷- انتخاب کتاب‌های حوزه ترجمه جهت تدریس، سلیقه‌ای است و هر استاد بنا بر نظر شخصی خود به تدریس در این حوزه می‌پردازد.
- ۸- مهم‌ترین چالش‌های تدریس ترجمه در دانشگاه‌های ایران، نبود متخصص و بی‌توجهی به مدل‌های کارآمد تدریس ترجمه است.

1- Likert Scale

۲- برای مطالعه بیشتر به مقاله تحلیل‌الوظیفی لاستخدام المدونة فی تعلیم الترجمة، مدونة اللغة العربية الدولية نموذجاً، نوشته مسعود فکری و علی قربان مسعود (۲۰۲۰) منتشر شده در شماره ۱۰ مجله میدان رجوع کنید.

- ۹- سرفصل دروس ترجمه در ایران مدون و هدفمند است.
- ۱۰- فقدان متخصص ترجمه در دانشگاه‌ها کاملاً محسوس است و وجود آنان ضروری است.
- ۱۱- کاستی‌هایی در تدریس کتاب‌های نظری ترجمه و یکپارچگی آن‌ها در دانشگاه‌ها وجود دارد.
- ۱۲- ترجمه عربی در ایران بیشتر براساس روش‌های سنتی گذشته استوار است.
- ۱۳- افزودن واحد درسی «آشنایی با روش‌های تدریس ترجمه» در گروه‌های عربی دانشگاه‌های کشور لازم است.
- ۱۴- اهداف آموزش ترجمه عربی در کشور مشخص و واضح نیست.
- ۱۵- در تدوین برنامه آموزش ترجمه از عربی به فارسی و برعکس، بیش از هر زمانی باید به بعد نظری این امر به منظور تفکیک میان بعد نظری و عملی توجه کرد.

جدول ۲. میانگین پاسخگویی به موضوعات تخصصی ترجمه

شماره بند	میانگین	درجه موافقت	انحراف معیار
۱	۲/۲۲	نظری ندارم	۰/۵۴
۲	۴/۴۴	کاملاً موافقم	۰/۷۸
۳	۴/۱۶	کاملاً موافقم	۰/۶۱
۴	۴/۷۲	کاملاً موافقم	۰/۴۶
۵	۴/۳۳	کاملاً موافقم	۰/۴۸
۶	۴/۶۶	کاملاً موافقم	۰/۴۸
۷	۴/۶۶	کاملاً موافقم	۰/۵۹
۸	۳/۶۱	موافقم	۱/۰۳
۹	۴/۶۱	کاملاً موافقم	۰/۵۰
۱۰	۴/۲۷	کاملاً موافقم	۰/۸۹
۱۱	۴/۷۷	کاملاً موافقم	۰/۴۲
۱۲	۴/۳۸	کاملاً موافقم	۰/۵۰
۱۳	۴/۵	کاملاً موافقم	۰/۵۱
۱۴	۳/۸۸	موافقم	۰/۹۶
۱۵	۴/۴۴	کاملاً موافقم	۰/۷۰

منبع: یافته‌های پژوهش

با نگاهی اجمالی به جدول (۲) می‌توان دریافت که بجز بند ۱ (معمولاً مدرسان ترجمه از رویکردهای ارزیابی ترجمه غافل هستند، از این رو، ارزیابی‌های تشخیصی، تکوینی و تراکمی همواره در کلاس‌های آموزش ترجمه باید مدنظر قرار گیرد) همه عبارات بیان شده مورد موافقت استادان حوزه ترجمه واقع شده است و بر بند ۴ (افزون بر تحصیلات دانشگاهی، مدرس ترجمه باید در کارگاه و یا دوره‌های آموزش ترجمه شرکت کند) تأکید بیشتری داشته‌اند. همچنین انحراف معیار به دست آمده در هر بند نشان می‌دهد که بیشتر نظرات متخصصان نزدیک به هم بوده - بجز بند ۸، ۱۰ و ۱۴- و دیدگاه‌های یکسانی نسبت به موضوعات مطرح شده دارند (هر قدر مقدار انحراف معیار به ۰/۵۰ نزدیک‌تر باشد، نشان از رویه یکسان‌تری دارد).

۳-۴. مبانی ترجمه

بخش سوم پرسشنامه به مبحث مبانی نظری ترجمه اختصاص یافته تا نظرات کارشناسان حوزه ترجمه در این زمینه دریافت شود. در این قسمت با ۱۵ بند به شرح ذیل پرداخته شده است:

- ۱- با تبیین عناصر زبانی فارسی و عربی می‌توان به مبانی آموزش ترجمه عربی به فارسی دست یافت.
- ۲- ساختارشناسی و معناشناسی دو رکن اساسی در مؤلفه‌های آموزش ترجمه بین این دو زبان است.
- ۳- مبانی نظری آموزش ترجمه دارای عناصر اصلی دستور زبانی و معناشناسی، کاربردشناسی، تأثیر فرهنگ زبان و عنصر فرعی مهارت‌های زبانی است.
- ۴- در فرآیند آموزش ترجمه از عربی به فارسی در حوزه معنا باید به کاربردی‌های معناشناسی و مؤلفه‌های معنایی توجه کرد.
- ۵- در آموزش ترجمه باید به عناصر تأثیرگذار بر زبان مبدأ و مقصد از جمله نسبیّت زبانی، تداخل زبانی، ابهام‌های زبانی، مقوله فرهنگ و... توجه کرد.
- ۶- مدل کارآمد آموزش ترجمه باید براساس سه اصل عمده زبانی، تربیتی، فرهنگی و اجتماعی طراحی شود.

- ۷- اصلاح ساختارهای آموزشی، یادگیری و یاددهی در فراگیری زبان خارجی به عنوان پیش‌نیاز ترسیم مبانی نظری آموزش ترجمه لازم و ضروری است.
 - ۸- موفقیت در تبیین مبانی نظری آموزش ترجمه در تمامی ابعاد آن، نیازمند بازنگری و بازطراحی و ارزیابی آموزش زبان عربی در ایران است.
 - ۹- روش‌های تدریس ترجمه چندان با روش‌های تدریس زبان فرق ندارد.
 - ۱۰- تدریس ترجمه براساس توجه به عناصر الگوی آموزش زبان صورت نمی‌گیرد و بیشتر به دو عنصر محتوا و روش تدریس توجه می‌شود.
 - ۱۱- فهم متن و تحلیل خطای فراگیران در برگردان باید به عنوان مهم‌ترین شاخص ارزیابی ترجمه فراگیران از سوی مدرسان مورد توجه واقع شود.
 - ۱۲- یافتن ساختارهای معادل در دو بعد دستوری و معنایی مهم‌ترین چالش فراگیران ترجمه است که باید مدرس ترجمه در ارزیابی ترجمه مدنظر قرار دهد.
 - ۱۳- زبانشناسی مقابله‌ای و تطبیقی، بهترین روش برای شناخت ساختارهای دستوری، واژگانی و معنایی و تبیین عنصر فرهنگ در آموزش ترجمه به‌شمار می‌رود.
 - ۱۴- تدریس آموزش مهارت‌های چهارگانه زبان باید قبل از ورود به مبحث ترجمه و آموزش آن مدنظر قرار گرفته شود.
 - ۱۵- انگیزه‌بخشی و ترسیم آینده روشن شغلی برای فراگیران به مشارکت فعال و هدفمند آنان در برنامه‌ها و کارگاه‌های آموزشی و شرکت در سمینارها و همایش‌های مرتبط با حوزه ترجمه منجر خواهد شد. این امر بیش از هر زمانی باید مدنظر قرار گیرد.
- نتایج جدول (۳) حاکی از آن است که بجز بند ۲۳ (موفقیت در تبیین مبانی نظری آموزش ترجمه در تمامی ابعاد آن، نیازمند بازنگری، بازطراحی و ارزیابی آموزش زبان عربی در ایران است)، نکات بیان شده در بخش مبانی ترجمه مورد موافقت متخصصان این حوزه است و بند ۲۰ (در آموزش ترجمه باید به عناصر تأثیرگذار بر زبان مبدأ و مقصد توجه کرد) و بند ۲۶ (فهم متن و تحلیل خطای فراگیران در برگردان باید به عنوان مهم‌ترین شاخص ارزیابی ترجمه فراگیران از سوی مدرسان مورد توجه واقع شود) از مقبولیت بیشتری نزد مدرسان ترجمه برخوردار است. همچنین دیگر داده‌های به دست آمده از انحراف معیار ستون آخر جدول (۳) از اتفاق نظر استادان در عناوین قید شده - بجز ریف ۲۳ و ۲۴- حکایت دارد.

جدول ۳. میانگین پاسخگویی به مبانی ترجمه

شماره بند	میانگین	درجه موافقت	انحراف معیار
۱۶	۴/۶۶	کاملاً موافقم	۰/۴۸
۱۷	۴/۵	کاملاً موافقم	۰//۶۱
۱۸	۴/۷۲	کاملاً موافقم	۰/۴۶
۱۹	۴/۱۱	کاملاً موافقم	۰/۵۸
۲۰	۴/۸۳	کاملاً موافقم	۰/۳۸
۲۱	۴/۶۱	کاملاً موافقم	۰/۵۱
۲۲	۴/۳۳	کاملاً موافقم	۰/۴۸
۲۳	۲/۸۳	نظری ندارم	۱/۲۹
۲۴	۳/۱۶	موافقم	۰/۹۲
۲۵	۴/۶۶	کاملاً موافقم	۰/۵۹
۲۶	۴/۸۳	کاملاً موافقم	۰/۳۸
۲۷	۴/۵۰	کاملاً موافقم	۰/۵۱
۲۸	۴/۶۱	کاملاً موافقم	۰/۴۵
۲۹	۴/۴۴	کاملاً موافقم	۰/۵۱
۳۰	۴/۳۳	کاملاً موافقم	۰/۴۸

منبع: یافته‌های پژوهش

۵. مهم‌ترین چالش‌های آموزش ترجمه

پس از بیان نقطه نظرات مدرسان حوزه ترجمه در سطح دانشگاه که به صورت پرسشنامه جمع‌آوری شد، می‌توان مهم‌ترین چالش‌های آموزش ترجمه را به شرح ذیل خلاصه کرد:

۱- غفلت اکثریت مدرسان ترجمه از رویکردهای ارزیابی ترجمه، از این رو، ارزیابی‌های تشخیصی، تکوینی و تراکمی همواره در کلاس‌های آموزش ترجمه باید مدنظر قرار گیرد.

۲- عدم تبیین و بومی‌سازی مدل‌های ارزیابی ترجمه از عربی به فارسی در حالی که تنها به بیان تئوری و کاربرست برخی از این مدل‌ها در بررسی و نقد آثار ترجمه شده به صورت موردی بسنده شده است.

۳- عدم مشارکت دانش‌آموختگان ترجمه در کارگاه و یا دوره‌های آموزش ترجمه و دنیای واقعی، حال آنکه آموزش ترجمه فقط به تحصیلات آکادمیک دانشگاه‌ها متکی است.

۴- استفاده از روش مستقیم استادمحوری آموزش ترجمه زبان عربی در دانشگاه‌ها تا روش‌های نوین و فرآیندمحور ترجمه.

۵- اعمال سلیقه در انتخاب کتاب‌های حوزه ترجمه جهت تدریس و کمبود مواد کمک‌درسی در حوزه ترجمه در دانشگاه‌ها به طوری که هر استاد بنا بر نظر شخصی خود به تدریس در این حوزه می‌پردازد.

۶- بی‌توجهی به مدل‌های کارآمد تدریس و کمبود متخصص و کاستی‌هایی در تدریس کتاب‌های نظری ترجمه و یکپارچگی آن‌ها در ترجمه افزون بر بُعد عملی آن.

۷- عدم تدوین هدفمند سر فصل دروس ترجمه در ایران تا جایی که افزودن واحد درسی «آشنایی با روش‌های تدریس ترجمه» در گروه‌های عربی دانشگاه‌های کشور الزامی به نظر می‌رسد.

۸- عدم تبیین مبانی آموزش ترجمه عربی به فارسی و برعکس که می‌توان به کمک عناصر زبانی فارسی و عربی از جمله اهتمام به دستور زبانی و معناشناسی، کاربردشناسی، تأثیر فرهنگ زبان و عنصر فرعی مهارت‌های زبانی به آن دست یافت.

۹- عدم توجه و اهتمام به کاربرست نظریه‌های معناشناسی و مؤلفه‌های معنایی ترجمه.

۱۰- نادیده گرفتن عناصر تأثیرگذار بر زبان مبدأ و مقصد از جمله نسبیّت زبانی، تداخل زبانی، ابهام‌های زبانی، مقوله فرهنگ و ...

۱۱- ضرورت اصلاح ساختارهای آموزشی، یادگیری و یاددهی در فراگیری زبان خارجی به عنوان پیش‌نیاز ترسیم مبانی نظری آموزش ترجمه.

۱۲- نادیده گرفتن فهم متن و تحلیل خطای فراگیران در برگردان باید به عنوان مهم‌ترین شاخص ارزیابی ترجمه فراگیران از سوی مدرسان مورد توجه واقع شود.

۱۳- یافتن ساختارهای معادل در دو بعد دستوری و معنایی مهم‌ترین چالش فراگیران ترجمه است که باید مدرس ترجمه در ارزیابی ترجمه مد نظر قرار دهد.

۱۴- عدم اهتمام ویژه به زبانشناسی مقابله‌ای و تطبیقی به عنوان بهترین روش برای شناخت ساختارهای دستوری، واژگانی و معنایی و تبیین عنصر فرهنگ در آموزش ترجمه.

۱۵- عدم انگیزه بخشی و ترسیم آینده روشن شغلی برای فراگیران.

۶. راهکارهایی درباره روش تدریس ترجمه

با توجه به یافته‌های پژوهش و ضرورت وجود اساتید توانمند در حوزه تدریس ترجمه، انتظار می‌رود چنین اساتیدی راهکارهای ذیل را برای بالا بردن توانمندی دانشجویان در زمینه ترجمه مدنظر قرار دهند.

۱- استفاده از متون موازی و انواع پیکره‌های زبانی: کریستین نورد، نظریه پرداز آلمانی در کتاب تحلیل متن در ترجمه^۱ استفاده از متون موازی را راهکاری برای آموزش ترجمه متون پیچیده می‌داند. به اعتقاد وی، متون موازی، متونی هستند که به زبان مقصد که با متن مبدأ در موضوع و ژانر مشترک هستند (دل زنده‌رودی، ۱۳۸۶ به نقل از نورد، ۲۰۰۵).

۲- استفاده از ترجمه معیار: بر فرض اگر مدرسی از فراگیر می‌خواهد که بخشی از قصیده «دمعة وابتسامة» (اشک و لبخند) جبران خلیل جبران را ترجمه کند، قبل از آن می‌تواند یکی از بهترین ترجمه‌های این اثر را در کلاس بخواند تا بدین ترتیب علاوه بر ایجاد انگیزه و دریافتن عمق زیبایی‌های ترجمه، علت اینکه چرا در جایی از ترجمه چیزی از دست می‌رود یا چه لفظی در چه جایی مناسب نیست و در چه جایی هست و... بررسی شود.

۳- ترجمه گروهی: مهدی ریاضی بر این باور است که «تغییر شیوه آموزشی از معلم‌محور به کارگاهی باعث می‌شود، فراگیران مسائل و مشکلات ترجمه را با همکاری هم‌کلاسی‌های خود و با نظارت مدرس حل کنند. با قرار دادن فراگیران در گروه‌های ۳ یا ۴ نفری هر مسأله و مشکل ترجمه در متن ۳ یا ۴ راه حل ممکن خواهد داشت» (ر.ک؛ پاکزادیان، ۱۳۹۶).

۴- آشناسازی فراگیر با پیش‌زمینه متن: مدرس ترجمه نباید بخشی از یک متن اصلی را بدون ارائه پیش‌زمینه در اختیار فراگیر قرار دهد تا به ترجمه آن اقدام کند.

۵- بالابردن توان دفاع دانشجو از ترجمه خود: مدرس باید این امکان را برای فراگیر فراهم کند تا وی بتواند از مراحل فهم و سیاق متن، واژه‌گزینی و معادل‌یابی، ساخت متن مقصد و به طور کلی تمامی فرآیند ترجمه خود دفاع کند.

1- Text Analysis In Translation

۶- اصلاح و تصحیح ترجمه: مدرس می‌تواند با ارائه یک ترجمه ضعیف از فراگیران بخواهد به اصلاح آن اقدام و در حد توان علل ضعف آن را بیان کنند (پاکزادیان، ۱۳۹۶).
۷- توجه به آموزش محصول مدار^۱ و فرآیند مدار^۲ که بیشتر به تشریح آن دو پرداختیم.
۸- آشناسازی فراگیر با ابزارهای نوین کمک به مترجم در فضای مجازی: مدرسان می‌توانند فراگیران را به انواع فرهنگ لغت‌ها و نرم‌افزارهای موجود در بستر اینترنت یا تلفن همراه و رایانه آشنا کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل پژوهش در مورد سؤال نخست گویای آن است که تقریباً اکثریت مدرسان حوزه ترجمه مرد بوده، بیشتر این افراد از زبان مادری فارسی برخوردارند، زبان دوم را به صورت آکادمیک فرا گرفته‌اند، دارای مدرک دکتری در رشته زبان و ادبیات عرب هستند، بیشتر تحقیقات، تدریس، و پژوهش‌های آنان نیز در این حوزه است و با شیوه‌های کارآمد کنونی ترجمه آشنایی چندانی ندارند.

در پاسخ به سوال دوم و سوم پژوهش می‌توان گفت قریب به اتفاق، مدرسان حوزه ترجمه با عنوان قید شده در بندهای پرسشنامه -بجز بند (۱) معمولاً مدرسان ترجمه از رویکردهای ارزیابی ترجمه غافل هستند، از این رو، ارزیابی‌های تشخیصی، تکوینی و تراکمی همواره در کلاس‌های آموزش ترجمه باید مدنظر قرار گیرد) و بند ۲۳ (موفقیت در تبیین مبانی نظری آموزش ترجمه در تمامی ابعاد آن، نیازمند بازننگری و بازطراحی و ارزیابی آموزش زبان عربی در ایران است) - کاملاً موافق‌اند. بندهای ۲۰ (در آموزش ترجمه باید به عناصر تأثیرگذار بر زبان مبدأ و مقصد از جمله نسبت زبانی، تداخل زبانی، ابهام‌های زبانی، مقوله فرهنگ و... توجه کرد) و بند ۲۶ (فهم متن و تحلیل خطای فراگیران در برگردان باید به عنوان مهم‌ترین شاخص ارزیابی ترجمه فراگیران از سوی مدرسان مورد توجه واقع شود) با متوسط میانگین ۴/۸۳ دارای بیشترین درجه موافقت و مبانی ترجمه با اخذ میانگین ۴/۳۲ نسبت به موضوعات تخصصی ترجمه با میانگین ۴/۲۶ از اهمیت بیشتری نزد متخصصان این حوزه برخوردار است؛ هرچند که اختلاف آن بسیار جزئی (۰/۶) بوده و این دال بر اهمیت کلی موضوع است. در همین راستا، انحراف

1- Enseignement Oriente Produit
2- Enseignement Oriente Processus

معیارهای به دست آمده حاکی از اتفاق نظر اغلب استادان درباره‌ی عناوین قید شده در پرسشنامه است.

از راهکارهای پیشنهادی می‌توان به تعیین سرفصل‌های مشخص و مدون، بالا بردن توانش دو زبانه‌ی فراگیران از طریق آشنا کردن آنان با انواع متون موازی، معیار، الگو و ترغیب آنان به افزایش مطالعه انواع مختلف متون، استفاده از روش ترجمه گروهی و کارگاه محور، بالا بردن توان فراگیر برای دفاع از ترجمه خود، اصلاح، تصحیح و ارزیابی ترجمه و آشناسازی فراگیران با روش‌ها و ابزارهای نوین در تسریع فرآیند ترجمه از جمله استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی، پیکره‌های زبانی و ابزارهای پردازش آن‌ها اشاره کرد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Alighorban Bagheri
Masoud Fekri

<https://orcid.org/0000-0003-4486-1032>
<https://orcid.org/0000-0003-0105-0192>

منابع

- پاکزادیان، مریم. (۱۳۹۶). نگاهی به ساختار آموزش ترجمه در دانشگاه‌های ایران، www.naasar.ir/translate-6
- جوهری، أحمد. (۱۹۹۵). درس الترجمة: نحو منهجية متماسكة لديداتيك الترجمة العلمية. المغرب: مکناس.
- خزاعی فر، علی. (۱۳۸۴). نظریه ترجمه، دیروز و امروز. نامه فرهنگستان، ش ۲۸، صص ۶۹-۷۹.
- دل‌زنده‌رودی، سمیه. (۱۳۸۶). استفاده از متون موازی در ترجمه. فصلنامه مترجم. (۲۸)، صص ۱۱۸-۱۲۶.
- زرین‌کوب، منصوره. (۱۳۳۸). روش نوین فن ترجمه. اصفهان: نشر مانی.
- ساسی، أمال. (۲۰۱۴). طرق ومناهج تعليم الترجمة -مقاربة معرفیه-، رسالة دكتوراه، كلية الآداب واللغات والفنون. جامعة وهران. الجزائر

سامیر، آیناز؛ خوش سلیقه، مسعود و قاضی زاده، خلیل. (۱۳۹۳). مقایسه رویکرد ارزیابی مدرسان ترجمه فارسی با نظریه‌های شاخص ارزیابی ترجمه. فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه، ش اول، صص ۸۴-۶۰.

فاتحی نژاد، عنایت‌الله و فرزانه، سید بابک. (۱۳۷۸). آیین ترجمه. چ ۲. تهران: محبوب. فرحزاد، فرزانه. (۱۳۹۴). فرهنگ جامع مطالعات ترجمه. تهران: نشر علمی. فکری، مسعود و باقری، علی قربان. (۲۰۲۰). التحليل الوظيفي لاستخدام المدونة في تعليم الترجمة، مدونة اللغة العربية الدولية نموذجاً، مجلة الميدان، العدد ۱۰، صص ۳۶-۱۹. کریستین دیریو. (۲۰۰۷م). أسس تدريس الترجمة التقنية. ترجمة هدی مقنص، المنظمة العربية للترجمة. بيروت: لبنان.

ماندی، جرمی. (۱۳۸۴). آشنایی با مطالعات ترجمه. ترجمه حمید کاشانیان. چ ۱. تهران: مؤسسه انتشارات و خدمات فرهنگی هنری رخ. مبارکی محسن و امین زاده، سیروان. (۱۳۹۲ش). نظریه و توانش ترجمه: اساس علمی و عملی مدل نظام‌مند آموزش ترجمه. فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه، (۲) ۴۶، صص ۱۵۳-۱۳۳. محمد السید، علی. (۱۹۷۷م). مصطلحات فی المناهج وطرق التدريس. المنصورة. عامر للطباعة والنشر.

محمدی ریاحی، نادیه. (۲۰۱۰/۲۰۰۹). من التعلیمة إلى الترجمة تمارین کریستین دیریو نموذجاً. رسالة الماجستير. كلية الآداب و اللغات و الفنون. جامعة وهران. الجزائر.

معروف، یحیی. (۱۳۸۰). فن ترجمه. چ ۱. تهران: سمت. ناظمیان، رضا. (۱۳۸۱). روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی. چ ۱. تهران: سمت.

_____. (۱۳۸۶). فن ترجمه، (عربی به فارسی). چ ۱. تهران: پیام نور. نظری، علی و قاسمی موسوی، سید اسماعیل. (۱۳۹۴). مسائل، مشکلات و راهکارهای تدریس ترجمه. مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، ش ۳۷، صص ۲۱۲-۱۹۵.

نیازی، شهریار و قاسمی، زینب. (۱۳۹۷). الگوهای ارزیابی ترجمه. چ ۱. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

واعظیان، هلیا. (۱۳۹۱). پیکره‌های زبانی و ترجمه. چ ۲. تهران: نشر قطره.

References

Christine, D. (2007). *Foundations of teaching technical translation*. Translated by Hoda Muqnas, The Arab Organization for Translation. Beirut: Lebanon. [In Arabic]

- Delzenderoudi, S.(2008). *Using Parallel Texts in Translation*. Translator Quarterly. 24(28). 118-126. [In Persian]
- Farahzad, F. (2016). *Comprehensive Dictionary of Translation Studies*. Tehran: Scientific Publication. [In Persian]
- Fatehinejad, E. and Farzaneh, S. B. (2000). *Translation ritual*. Tehran: Mahjoub. [In Persian]
- Fekri, M & Bagheri, A. (2020). *Functional analysis of the use of the code in teaching translation, the International Arabic Language Code as a model*, Al-Midan magazine, Issue 10, 36-19. [In Arabic]
- Gerding-Salas, C.(2000). *Teaching Translation Problems and Solutions* . the Translation Journal Vol 4. .No 3, <http://translationjournal.net/journal/13educ>.
- Horn, S.F (1966). *A college Curriculum for the training of translation and interpreters in the USA*. in META. 11. 147-154.
- Johari, A. (1995). *Translation Lesson: Towards a Coherent Methodology for Scientific Translation*. Morocco: Meknes. [In Arabic]
- Keiser, W. (1996). *A Syllabus for Advanced Translation Courses*. in L Interprète 24. 2. 2-6.
- Khazaefifar, A. (2005). *Translation Theory, Yesterday and Today*. Academy Letter. No. 28. 69-79. [In Persian]
- Mandy, J. (2006). *Familiarity with translation studies*. Ttranslated by Hamid Kashanian. Tehran: Rokh Institute of Publishing and Cultural and Artistic Services. [In Persian]
- Maroof, Y. (2001). *Translation technique*. Tehran: Samat. [In Persian]
- Mohamed Al-Sayed, A. (1977). *Terminology in curricula and teaching methods*. Mansoura. Amer for printing and publishing. [In Arabic]
- Mohammadi Riahi, N. (2009/2010). *From teaching to translation Christine Derevo's exercises as a model*. Master's thesis. College of Letters, Languages and Arts. University of Oran. Algeria. [In Arabic]
- Mubarak, M. and Aminzadeh, S. (2013). *Translation Theory and Ability: The Scientific and Practical Basis of a Systematic Model of Translation Education*. Quarterly Journal of Language Studies and Translation. Fortysixth. 46(2). 133-153. [In Persian]
- Nazari, A. and Ghasemi Mousavi, S. I. (2015). *Issues. Problems and Solutions of Teaching Translation*. Journal of the Iranian Association of Arabic Language and Literature. No. 37. 195-212. [In Persian]
- Nazemian, R. (2002). *Methods in translation from Arabic to Persian*. Tehran: Samat. [In Persian]
- _____. (2007). *Ttranslation technique (Arabic to Persian)*. Tehran: Payame Noor. [In Persian]
- Niazi, Sh. and Ghasemi, Z. (2019). *Translation Evaluation Patterns*. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
- Nord, ch. (2005). *Text Analysis in Translation: Theory.Methodology and Didactic Application of a Model for TranslationOriented Text Analysis* Amsterdam. Holland: Rodopi. 609-619.
- Pakzadian, M. (2018). *A look at the structure of translation education in Iranian universities*. www.naasar.ir/translate6 [In Persian]

- Pienemann, M. (1989). *Is language teachable? Psycholinguistic experiments and hypotheses*. Applied Linguistics. 10. 52-79.
- Pym, A. (2003). *Redefining translation competence in an electronic age*. In Defense of a Minimalist Approach Meta. Meta: Translators' Journal 48 (4). 481-497.
- Reiss, K. (1978). *How to teach translation: problems and perspective*. In the Bible Translator. 27. 3. 329-340.
- Riazi, A. M. and Razmjoo, L. (2004). *Developing Some Guidelines for a Change in the Program of English Translation in Iranian Universities*. Journal of Social Sciences & Humanities of Shiraz University. NO.1. 39-47.
- Samir, Y.; Tasteful, M. and Ghazizadeh, Kh. (2015). *Compare the approach of evaluating teachers Persian translation theory translation evaluation index*. Language and Translation Studies Quarterly. No 1. 60-84. [In Persian]
- Sassy, A. (2014). *Methods and methods of teaching translation - a cognitive approach -*, Ph.D. thesis, College of Letters, Languages and Arts. University of Oran. Algeria. [In Arabic]
- Tisgam, Khalida H. (2014). *Some Reflections on Teaching Sight Translation in the Classroom*. AlMustansiriya Journal of Arts. Issue: 65. 1-13.
- Waezian, H. (2012). *Linguistic and translation figures*. Tehran: Qatreh Publishing. [In Persian]
- Willis, D. and Willis, J. (2007). *Doing Taskbased Teaching*. Oxford University Press.
- Zarrinkoob, M. (1960). *The New Method of Translation*. Isfahan: Mani Publishing. [In Persian]